

MONGOLI A ČESKÁ REPUBLIKA

Ako napomôcť k integrácii ?

Vojtech Čelko

Ústav pro soudobé dějiny AV ČR
2001

V roku 2000 sme si pripomenuli významné výročie: päťdesiat rokov od nadviazania diplomatických stykov medzi niekdajším Československom a Mongolskou ľudovou republikou. Za tie roky sa vzťahy medzi “krajinou večne modrého neba a bieloskvúcich júr” a Československom, vrátane nástupníckych štátov Českej republiky a Slovenskej republiky veľmi zmenili. S krajinou, kde Československo zastávalo druhé miesto v zahraničnom obchode hneď po Sovietskom zväze, sme sa dostali v tomto poradí skutočne ďaleko. Predbehli nás nielen Japonsko či Kórejská republika (južná Kórea), ale aj mnohé krajiny Európskej únie. Spolková republika Nemecko nielenže nadviazala na všetky kontakty bývalej Nemeckej demokratickej republiky a zaradila sa tým z európskych krajín vo všetkých oblastiach vzťahov k Mongolsku na prvé miesto. Využila aj svoje hospodárske možnosti na posilnenie politického vplyvu. Napríklad počet mercedesov na počet obyvateľov je v Ulánbátare určite vyšší ako v Prahe. Dodnes má väčšina z nich nemeckú štátnu poznávaciu značku – písmeno D – popri ulánbátarskom mestskom čísle. Čo je toho príčinou, že Česká republika tak dopadla a čo by sa k zlepšeniu stávajúcej situácie dalo ešte urobiť, by malo vyplývať aj z tejto štúdie. Jedno je isté, že ľudia, ktorí nesú politickú zodpovednosť a v prvej rade k nim patrí niekdajší minister zahraničných vecí, dnešný senátor Josef Zieleniec, za to neboli nikdy vedení k zodpovednosti.

Mongolsko je vnútrozemský štát vo východnej Ázii, ktorého rozloha je jeden 1 566 000 kilometrov štvorcových a má dva a pol milión obyvateľov. Obyvatelia sú Mongoli, Kazachovia, Tuvinci, Rusi a Číňania. Mongolsko patrí k najmenej obývaným štátom na svete. Evidentný nepomer medzi počtom obyvateľov a rozlohou krajiny má historické, kultúrne i iné príčiny. Výboje Džingischána a jeho potomkov zasiahli všetky hlavné civilizácie vtedajšieho sveta: čínsku, indickú, arabskoislamskú a kresťanskú. Vyžiadali si státisícové obete na životoch vrátane samotných Mongolov a roztrúsili Mongolov po celom svete. To malo neblahé dôsledky na populačný vývoj dnešného obyvateľstva. Tiež je zaujímavé, že aj náboženstvo veľmi zasiahlo populačný vývoj Mongolska. V roku 1918 jedna tretina mužskej populácie boli lámovia, ktorí sa podľa náboženskej viery nesmeli ženit a tým veľa mužov a žien ostalo slobodnými. Dôsledkom toho bolo tiež spomalenie populačného rastu.

Väčšina krajiny je náhorná plošina dosahujúca 1000–1500 m nadmorskej výšky. Rozčlenené horské masívy uzatvárajú medzihorské pánve. Na západe je najvyššie pohorie Mongolský Altaj, na juhozápade Gobijský Altaj a v strede Changaj. Na juhu, juhovýchode a východe krajiny je rozsiahla púšť Gobi. Najväčšia rieka je Selenga, ktorá je čiastočne splavná. Mongolsko má veľa slaných, ale i sladkovodných jazier, ktoré sú cieľom zahraničnej rybárskej turistiky, lebo Mongoli nejedia ryby. Ložiská rúd, medi, molybdenu, wolframu, cínu, olova, zlata, fosfátu, hnedého uhlia, ropy, zemného plynu a soli. Vyváža nerastné suroviny, rudy, ich koncentráty, fosfáty, mäso, mäsové výrobky, vlnu a kožu. Je to rozvojový, agrárne priemyslený štát v začiatkoch transformácie socialistickej ekonomiky na trhovú ekonomiku.

Od roku 1950 Československá republika uzavrela do konca osemdesiatych rokov s Mongolskou ľudovou republikou štyridsaťšesť dohôd a zmlúv. V tomto období navštívilo Československo veľké množstvo Mongolov. Vedľa početných krátkodobých delegácií, z ktorých prvú tvorilo niekoľko desiatok mongolských účastníkov I. svetového festivalu študentov a mládeže v Prahe už v roku 1947, tu boli stovky mongolských občanov, ktorí v Československu pracovali alebo študovali. Výsledkom toho je, že dnes okolo dvadsať tisíc Mongolov hovorí vo väčšej či menšej miere po česky alebo po slovensky. Asociácia absolventov českých a slovenských škôl a Spoločnosť mongolsko-česko-slovenského priateľstva v Mongolsku majú takmer 25 000 členov, čo predstavuje percento národa. V

žiadnej inej krajine nie je percento národa, ktoré by ovládalo český, poľské slovenský jazyk. Je už jedno v akej forme, ale pobytom v Československu si Mongoli vytvorili svoj vzťah k tejto krajine a ten sa preniesol aj na nástupnícké krajiny.

Chcel by som k tomu dodať len poznámku z vlastnej skúsenosti. Po návrate do Mongolska (nemohol som získať lístok do medzinárodného expresu Peking - Ulán Bátor. Cestovali sme s kamarátom dr. Jiřím Šímmom regionálnymi spojeniami. Ten, kto pozná situáciu vo Vnútroš Mongolsku vie, čo za problém predstavuje dostať sa do preplneného vlaku via Erlian čo je prvá pohraničná stanica na mongolskom území. Na možnosť dostať sa do vlaku ľudia čakajú aj niekoľko dní), musel som vystúpiť z vlaku, lebo aj napriek ubezpečeniam na mongolskom ministerstve zahraničných vecí o spätnej platnosti môjho víza vydaného v Prahe, som musel vystúpiť z vlaku a čakať na posúdenie prípadu, výsledkom čoho bolo nové udelenie víza. V kancelárii ma oslovila úradníčka, ktorá mi v slovenčine povedala, že pracovala v obuvníckom závode JAS Bardejov a ako rada spomína na svoj pobyt v Československu. Len ten, kto zažije takéto situácie, vie ako to našincovi dobre padne.

Keď som bol v roku 1998 v Mongolsku, všimol som si, že v obchodoch predávali jediný český tovar, boli to sušienky značky Opavia. Pričom by akýkoľvek tovar z Českej či Slovenskej republiky našiel svojich kupcov, pretože tento tovar bol v Mongolsku známy do roku 1990, poľské do vypršania vzájomných obchodných zmlúv. Mongoli by vždy dali prednosť nákupu tovaru, ktorý poznajú, alebo ktorý mali možnosť poznať v dobách svojho pobytu v Československu.

Veľmi vysoký kredit získalo Československo pri rozvíjaní hospodárskych a kultúrnych stykov. Veľké úsilie a konkrétna pomoc boli venované industrializácii a hospodárskemu rozvoju Mongolska, kedysi zaostalej feudálnej krajiny. Československo sa zameralo na pomoc pri budovaní najmä tých odvetví, pre ktoré malo Mongolsko neobyčajne bohaté prírodné zdroje. Napríklad na výstavbu kožužiarskeho a obuvníckeho priemyslu v Ulánbátare, na výstavbu cementárne v Darchane s kapacitou 200 000 t cementu ročne, ale tiež na výstavbu a vybavenie nemocnice v Ulánbátare, na geologický prieskum, ťažbu a spracovanie nerastných surovín v severných oblastiach Mongolska, na rozvoj veterinárnej služby a na pomoc pri rozvoji cestovného ruchu, na elektrifikácii vidieku, na výstavbu rádiových a elektrárne v meste Olgi v Bajan-Olgiskom ajmaku a desiatkach ďalších stavieb. Naše jazyky, autobusy, taty, ávie, škodovky, dieselaagregáty, ale tiež lekárske prístroje a zariadenia z Chirany, lieky, pivo a rôzne druhy potravinárskeho tovaru si získali a dodnes majú veľkú obľubu u mongolských obyvateľov. Prvá československo-mongolská geologická expedícia v rokoch 1963–1969 dosiahla najväčší úspech československej geológie, čo bol objav gigantického ložiska medi a molybdénu v Erdenetín-Ovó, kde dnes stojí moderné päťdesiatitisícové mesto Erdenet. Závod, ktorý je najväčší v Ázii, pritom zabezpečuje takmer polovicu zahraničného obchodu Mongolska, čo dodnes udržiava medzi Mongolmi vysokú mienku o práci československých geológov v Mongolsku. Ďalej československí geológovia objavili a preskúmali ložiská cínu, wolfrámu a fluoritu. Koncom 50. rokov pôsobila v Mongolsku 1. československo-mongolská archeologická expedícia, ktorá objavila vzácne pamiatky z turkického obdobia (7.–9. stor. po Kr). Ďalej v Mongolsku pôsobilo niekoľko československých etnografických expedícií. Expedícia československých veterinárov v 70. rokoch prispela významnou mierou k výraznému zníženiu epidemiologických ochorení dobytku a koní. Jedna z našich expedícií úspešne v 60. rokoch založila v púšti Gobi vinohrady a vyrobila prvé mongolské víno a koňak. Prichádzali sem početné expedície botanikov, biológov, veterinárov, speleológov, horolezcov. Priestor a rozsah štúdie nedovolí podrobnejšie sa k tomu vysloviť.

Ja sám som prišiel do kontaktu s mongolskou kultúrou ako študent orientalistiky na katedre jazykov a literatúry krajín Ázie a Afriky na filozofickej fakulte Karlovej univerzity v Prahe. Aj keď som neštudoval priamo mongolčinu, mal som kamaráta, ktorý začal svoje štúdiá v Mongolsku, ale po návrate do Prahy prešiel na iný obor a veľa mi rozprával o svojich mongolských zážitkoch. Neskôr ako ašpirant v Orientálnom ústave ČSAV som sa spriatelil s našim významným mongolistom dr. Jiřím Šímom. Tiež ako študenti orientalistiky sme sa navzájom často stretávali. Predmetom našich diskusií boli krajiny, ktorých jazyky a kultúru sme študovali. Mňa Mongolska zaujímalo už od chlapčenských rokov. Čítal som cestopisy Svena Hedina a vždy som túžil prejsť v jeho stopách z Pekingu cez Vnútorne a Vonkajšie Mongolsko do Moskvy, čo sa mi neskôršie v živote čiastočne podarilo. Okrem iného som čítal životopis Džingischána od ruského autora Vasilija Jana a Tajnú kroniku Mongolov, ktorá vyšla vo vydavateľstve Odeon.

Okolnosti, ktoré stáli mimo mňa – vylúčenie z KSČ pri previerkach v roku 1971, mali za výsledok nemožnosť návratu do Orientálneho ústavu a tým pokračovanie vo vedeckej dráhe po skončení mojej základnej vojenskej prezenčnej služby v roku 1973 (bol som rehabilitovaný v roku 1990). Musel som sa obzerať akým smerom ďalej. Po tom, čo som bol nejaký čas bez miesta, som začal pracovať v požičovni áut Pragocar. Veľmi mi to nešlo, lebo som nevedel rozlíšiť auto značky žiguli od renaulta a škodovky. Keď som mal ukázať zákazníkovi auto, dostával som už len pri tej predstave tachykardiu najvyššieho stupňa, lebo spojka bola pre mňa vždy len gramatický tvar. Po tom, ako som s jedným Indom hovoril hindsky, napísal nejaký iný zákazník Talian-glosu o Prahe, kde sa zmienil, že v socialistickom Československu je taký skvelý servis, že aj v požičovni áut hovoria orientálnymi jazykmi. Monitoringom tlače sa prišlo na to o koho ide a výsledok bol, že som musel odísť z oddelenia styku s verejnosťou. Bolo to pre mňa vyslobodenie, lebo som sa stal samostatným prevádzkovým účtovníkom. Naučil som sa síce kalkulovať na ascote, krížové súčty, ale jedna absolventka dvojročnej ekonomickej školy bola iste šikovnejšia ako ja, ktorý som univerzitu ukončil s červeným diplomom. Keď som si hľadal miesto, bol som sa predstaviť na šesťdesiatich siedmich miestach, kde boli voľné pracovné miesta, ktoré mi dali na úrade práce a sociálnych vecí v Prahe 6, a hodil by som sa tam viac ako do Pragocar, ale vždy mi vrátili dotazník a ma neprijali. Pochopil som to až v roku 1992, keď bola publikovaná tzv. Čierna listina (Směrnice předsednictva ÚV KSČ, usnesení čj. P 8854 k založení a vedení jednotné centrální evidence představitelů, exponentů a nositelů pravicového oportunismu, organizátorů protistranických, protisocialistických a protisovětských kampaní a akcí ze dne 8. ledna 1971. Uveřejněno v Lidových novinách 21. července 1992, str. 11). Som tam uvedený ako najmladší v zozname, ešte s povolaním študent. Perzekúcie, ktoré z toho vyplývali, sa tiahli až do novembra 1989. Ako som zistil v archíve ministerstva vnútra v Pardubiciach, boli na mňa vedené v dobe normalizácie postupne štyri zväzky. Ten posledný bol zlikvidovaný 7. decembra 1989. To všetko poznamenalo moju ďalšiu profesionálnu dráhu a osud. Po odchode z Pragocar som sa dostal na základe inzerátu do Rumburku, kde som dvanásť rokov pracoval v mestskom múzeu. Nie že by ma tam veľmi chceli, trvalo to viac ako pol roka kým preverili pritom aj mojich príbuzných, ale nikto s vysokoškolským a postgraduálnym vzdelaním nemal v tom čase záujem pracovať vo vzdialenosti štyridsaťtri kilometrov od okresného mesta. Tak uvoľnení funkcionári mestského národného výboru sa rozhodli, že ma prijmu do zamestnania. Bol som vtedy mladý, citovo som nebol viazaný, v Prahe ma nič nedržalo, tak som bol nakoniec rád, keď mi napísali, aby som sa prišiel do Rumburku predstaviť. V období môjho pôsobenia v Rumburku sa odohráva nasledujúci príbeh súvisiaci s Mongolskom.

Ale predtým ešte pár slov k mestu. Rumburk je mesto v severných Čechách, ktoré je prirodzeným strediskom Šluknovského výbežku. Historicky siaha svojimi koreňami až do 13. storočia. Prevažne bolo osídlené nemeckým obyvateľstvom, ktoré v rámci odsunu obyvateľstva po druhej svetovej vojne bolo vysídlené. Šluknovský výbežok prichádzali hneď po vojne dosídlovať ľudia z vnútrozemia, Slováci a Rómovia. Počet obyvateľstva ale nikdy nedosiahol počtu pred odsunom a v súčasnej dobe má stále klesajúcu tendenciu. Keď som tam žil v rokoch 1974–1986, malo mesto asi 10 000 obyvateľov. Textilný priemysel nadväzoval na súkenické a plátenické tradície zo 14. a 15. storočia. Všeobecne bolo známe Rumburskou vzburou, o ktorej sa učilo v hodinách dejepisu, čo bola vzburá navrátilcov z ruského zajatia v máji 1918. V meste a v okolí bolo šesť závodov BYTEX, potom závody TOS, DESTA, v Rybene sa spracovávali morské ryby. V meste bola stredná zdravotnícka škola, gymnázium, ľudová škola umenia a viacero odborných učňovských škôl. Pomerne veľká nemocnica, možnosti kultúrneho vyžitia ponúkali Kruh priateľov hudby, ktorý mal pobočku aj v Šluknove, divadelná zjazdová scéna bola vo Varnsdorfe. Čulo fungoval mestský Dom kultúry ROH so svojimi rôznymi krúžkami, najmä úspešným divadelným súborom Hraničář. I športové možnosti boli – krytý plavecký bazén, dobré možnosti lyžovania v priľahlých Lužických horách, tenisové kurty, pomerne dobré výsledky v rámci republiky v judo. Politicky to bola doba normalizácie, ale zvýraznená akcentom stalinizmu, ktorý aj keď som sa tomu čudoval, mestským funkcionárom voči kraju prechádzal. V meste na hlavnej ulici bol obrovský portrét Stalina, síce vedľa Lenina, Marxa a Engelsa, ale aj tak to bolo neobvyklé a dokonca z blízkej a skutočne ideologicky ortodoxnej Nemeckej demokratickej republiky si turisti so záujmom tieto obrazy fotografovali. Ak si niekto chcel prečítať, a to už nehovorím o pochopení, politické heslá, ktoré viseli v arkádach na námestí, pol hodina mu na to nestačila. A všade bolo plno červenej farby. To bola zásluha súdruha tajomníka. Ten červenú farbu miloval. Rozširoval som o ňom, že keď ho jeho matka čakala, musela čítať rozprávku Boženy Němcovej O princovi Bajajovi, lebo aj tam bolo raz mesto odené do červenej, inokedy do čiernej farby. Mestu vládol 125kilový tajomník národného výboru Josef Vlček. Keď som sa mu prišiel predstaviť, srdečne ma zvítal a po chvíli mi povedal: "Soudruhu, Ty se mi líbíš, protože mám citový vztah ke Slovensku. Když kontrarevoluce řádila v Rumburku, ukrýval jsem se v Martině." Zdalo sa mi to čudné, ale o všeličom som vtedy ešte nevedel, tak som si ako svoju prvú vedeckú úlohu predsavzal, že preskúmam ilegálnu činnosť súdruha tajomníka. Zistil som, že ako vyučený sústružník našiel v sebe politické sklony a miesto toho, aby pracoval pri sústruhu, svojou výrečnosťou sa vypracoval až na uvoľneného funkcionára v závode DESTA. Po januárovom pléne v roku 1968 pochopiteľne nebol záujem o jeho ďalšiu prácu na tomto poli a jemu veľmi nevoňalo vrátiť sa k čiernemu remeslu, tak sa hodil práceneschopným, vybavil si liečenie a odišiel do Karlových Varov. Tam svojou výrečnosťou očaril jednu Slovenku (tie boli vždy naivnejšie a ľútostivejšie ako ich české kolegyne) a tá ho vzala so sebou do Martina. Ale mechom praštená nebola, tak za krátko precitla a vyhodila ho. Časove sa to zhodovalo so sovietskou intervenciou v Československu, tak sa Josef Vlček mohol vrátiť do Rumburku, vymyslel si zásluhy a stal sa predstaviteľom normalizačného režimu. Vydržalo mu to dosť dlho, skoro do začiatkov perestrojky, keď ho odvolali z funkcie. Zase išiel za hlasom svojho srdca niekde na južnú Moravu. Počul som, ale to už nemám overené, lebo jeho osudy ma už viac nezaujímali, že sa objavil v novembri 1989 pri zakladaní Občianskeho fóra na Brniansku.

V rámci jednej dohody o spolupráci medzi Československou socialistickou republikou a Mongolskou ľudovou republikou prišlo do Rumburku desať Mongoliek, aby sa v závode Bytex v priebehu roku zaškolili na prácu na textilných strojoch pre pripravovanú textilkú v Darchane, kde mali po otvorení fabriky pracovať. Pretože sa vedelo, že som študoval orientálne jazyky, požiadali ma z kádrového oddelenia závodu Bytex, aby som týchto desať

žien učil český jazyk a všetko to, čo by im pomohlo, aby mali možnosť čo najviac poznať krajinu, ktorá sa na rok mala stať ich druhým domovom. Nechcel som príslušnej pracovníčke, ktorá mala dobrú vôľu vysvetľovať, že je skutočne veľký rozdiel medzi hindštinou, ktorú som vyštudoval a medzi mongolčinou, tak mi neostalo nič iné, ako poprosiť môjho dlhoročného kamaráta, nášho mongolistu dr. Jiřího Šímu o učebnice mongolčiny a rýchlo sa niečo po mongolsky naučiť. Nemohol som sa sám obrátiť na Orientálny ústav ako taký, lebo existovala vnútorná smernica riaditeľa dr. Jaroslava Césara, ktorá zakazovala požičiavať knihy z ústavnej knižnice tým bývalým pracovníkom Orientálneho ústavu, ktorí na základe straníckych previerok v roku 1971 museli z OÚ ČSAV odísť. Dôvod môjho štúdia mongolčiny bol ten, aby som mohol kontrolovať, či moje študentky chápu niektoré gramatické tvary, ktoré som ich v češtine učil. Sám som vtedy zvládol asi tridsať lekcí mongolčiny, ktoré mi pomohli v lepšej orientácii. Môžem povedať, že záujem o český jazyk u mojich študentiek bol kolísavý. Čím viac sa blížil koniec ich pobytu v Rumburku, tým menej mali záujem o nejaké štúdium. Musím poznamenať, že bežné výrazy pre každodenný život sa naučili.

V závode Bytex v Jiřikove, kde pracovali, sa osadenstvo k nim správalo normálne, bez nejakých predsudkov. Nemôžem posúdiť, nakoľko zvládli osvojenie si znalostí práce na textilných strojoch, ale už po krátkom čase som pochopil, že aspoň polovica z nich nikdy nebude stáť za stavom a prepletať niťami v textilnej fabrike. Pochádzali zo stredných vrstiev (manželka dôstojníka, dcéra riaditeľa strednej školy, etc.) a mal som pocit, že to berú ako určitú skúsenosť, možnosť dostať sa do Európy aj pod zámienkou budúcej práce v textilnom závode. Pripadalo mi to tak, ako keby mne v roku 1980 niekto ponúkol ísť na ročný kurz za záhradníka do niektorého z menších anglických miest s tým, že sa niekde v Československu buduje anglické záhradníctvo, v ktorom by som mal po návrate pracovať. Určite by som tam na ten rok išiel, aj keď by som dobre vedel, že by som túto prácu po návrate nikdy nevykonával.

Môžem ale povedať, že tieto ženy za ten rok veľmi opekneli. Naučili sa od svojich kamarátiek v zamestnaní šiť blúzky a iné veci, stalo sa pre nich samozrejmosťou používať pastelky a iné šminky, teda robiť si make up. Len som si kladol otázku, ako si to všetko budú zháňať po návrate domov, aby si tieto návyky naďalej udržali.

Snažil som sa ich učiť aj naše alúry, aby nám lepšie porozumeli. Bohužiaľ pomoc zo strany miestnej organizácie výboru Českého svazu žien bola nulová. Nemali pre to porozumenie. Predsedníčka okresnej organizácie Českého svazu žien so svojimi děčínskymi kolegynami sa priam hnala za tým, aby organizovala “kipiatky”, to boli “čaje” pre manželky sovietskych dôstojníkov děčínskej posádky, ale na to, aby pripravili čaj pre nejaké Mongolky, ktoré nota bene pracujú v textilnom závode Bytex, nereagovala. Bola to súdružka Marie Niesnerová, riaditeľka školy v Dolních Křečanoch, členka ústredného výboru Svazu československých žien, ktorá sa mimo iné preslávila výrokom, že “ani na pohrebe svojho manžela tak neplakala, ako plakala dojatím, keď bola prijatá súdruhom prezidentom Husákom na Pražskom hrade, v delegácii československých žien pri príležitosti Medzinárodného dňa žien”.

Keď som ja moje Mongolky pozval občas ku mne domov na čaj, tak som musel požiadať svoju jedínú zamestnankyňu, upratovačku v múzeu Frau Trude Demel, aby mi robila gardedámu, lebo zo spoločenských dôvodov sa nehodilo, aby som ako slobodný si pozval na návštevu desať žien do vlastného bytu a nebola by prítomná domáca pani.

Ešte jednu vec by som chcel z mojich mnohých skúseností v stručnosti spomenúť. Hneď v začiatku mojej výuky ma oslovila pracovníčka z kádrového oddelenia Bytexu s návrhom, že zariadia pozvanie pracovníka mongolského veľvyslanectva v Prahe, aby týmto ženám preložil prednášku miestneho odborníka o antikoncepcii. Ja som to vo svojej naivite (bol som vtedy mladý, zaujímalo ma len štúdium a politika a o mnohých stránkach života som sa dozvedel len z literatúry) odmietol slovami, že “to sú tak cudné panie, čo by si o nás potom pomysleli”. Dostalo sa mi odpovede “když myslíte, pane doktore” a už sme viac o tom nehovorili. Ale nepredpokladal som, že to bude mať neskôr pokračovanie. Asi za trištvrte roka som sa dostal do situácie, keď som to musel riešiť. Jedného večera som dozvedel od jednej z mojich Mongoliek, že otehotnela. Dokonca s Vietnamcom! Sama prišla za mnou a povedala mi to. Nevedel som na to prísť, ako sa to mohlo stať, lebo predsa len toľko po česky som ich za ten čas nenaučil, po rusky sa ťažko mohli dohovoriť a rozdiel medzi vietnamčinou a mongolčinou je nepredstaviteľný, čiže jazykove neboli natoľko vybavené. Nechcel som byť k nej príliš indiskrétny, najmä keď sa ocitla v takej prekérnej situácii. Sám som bol v rozpakoch čo vlastne robiť a nechcel som ju privádzať navyše mojimi otázkami do pomykova. Priznám sa, že mi to vrtalo hlavou, ale keď som to neskôr rozoberal s mojou upratovačkou Frau Trude Demel, ako k tomu mohlo dôjsť, tak mi povedala “aber Herr Direktor, dazu ist keine Rede notwendig”. Neostalo mi nič iné, lebo som mal pocit viny, že som to od začiatku podcenil, tak som musel rýchlo vybaviť interrupciu na varnsdorfskej gynekológii. Tam si síce dodnes myslia, že som toho bol pôvodcom, ale čo som mal iné urobiť pre československo-mongolské vzťahy?!

V priebehu času sa medzi mojimi študentkami a mnou vytvoril veľmi blízky vzťah. Stal som sa pre nich “bachš”, čo znamená učiteľ, starší priateľ, za ktorým chodili s dôverou so všetkým. Keď si potrebovali požičať peniaze, keď dostali balík z domova, alebo mali nejakú oslavu. Trávil som s nimi ich sviatky, či už to bol lunárny Nový rok, štátne sviatky alebo narodeniny. Krátko potom, čo som ich začal učiť češtinu, som ich pozval do múzea, ktoré som spravoval a previedol som ich, aj keď vtedy veľa mi nerozumeli. Snažil som sa im priblížiť kraj, kde mali stráviť jeden rok. Raz som pre nich v sobotu urobil takú diskotéku vážnej hudby, keď som im pustil nahrávky Smetanovej Vltavy, Dvořákovho Larga z Novosvetskej symfónie, Fibichov Poem a iné slávne české skladby. Zdvorile si to vypočuli, ale nejak zvlášť veľký záujem o to neprejavili, tak som to už neopakoval. Začal som ich pozývať na vernisáže výstav, ktoré som organizoval. Pretože pracovali na dve smeny, tak nemohli prísť naraz, ale výstavy navštevovali, niektoré, najmä fotografické ich zaujímali. Pokiaľ viem, chodievali do kina. Či mali aj iný druh zábavy, neviem. Často som mal pocit, že sa rozdeľujú, ako keby boli z dvoch kást, ale neprišiel som na to, či tomu bolo skutočne tak, alebo či to bol len môj dojem. Čo bolo zaujímavé, často prichádzali k nim na návštevu ich krajanovia, ktorí pracovali v iných mestách. V cestovaní po Československu, najmä autobusami sa vyznali.

Keď po roku odchádzali domov, bolo mi pri rozlúčke clivo, lebo mal som pocit, ako by som ich odchodom stratil aj niečo zo svojho vlastného ja. Nie raz v neskorších rokoch som si na ne rád spomenul.

Medzitým uplynuli ďalšie roky, ja som odišiel pracovať do Prahy. Z Rumburku ma neradi uvoľňovali, pretože svojimi aktivitami som sa stal súčasťou tamajšieho mestského života. Viedol som v Dome pionierov filatelistický krúžok, pri múzeu som založil Klub priateľov histórie z radov gymnaziálnych študentov. V spolupráci s niektorými učiteľmi dejepisu som zaviedol výuku vybraných historických tém v rumburskom múzeu. Z môjho podnetu bol založený Kruh priateľov výtvarného umenia, ktorému som tipmi napomáhal ešte aj po mojom

odchode z Rumburku. Nechcel som definitívne odísť z mesta skôr, pokiaľ nenastúpil niekto na moje miesto v múzeu. Pracoval som ešte niekoľko mesiacov aj v Prahe a cez weekendy v Rumburku, lebo som vedel, ako ľahko sa zavrie inštitúcia a tobôž na malom meste a ako komplikovane sa potom znovu otvára. Prípad varnsdorfského múzea, ktoré v dobe môjho pôsobenia bolo dlho vakantné, mi bol výstrahou. Ročne som pripravoval okolo desať výstav, nielen pôvodných, ale aj v spolupráci s inými inštitúciami, napríklad Severočeskou galériou v Liberci, okresným múzeom v Děčíne, či mestskou knižnicou v Rumburku, v múzeu sa konali pravidelne prednášky na vlastivedné témy. Keď som odchádzal, tak ma na záver prijali uvoľnení funkcionári mesta a udelili mi pamätnú medailu. Ani po odchode do Prahy som neprerušil styk s Rumburkom. Priateľ dr. Vladimír Justl, umelecký šéf poetickej kaviarne Viola, na moju žiadosť uvoľnil pre Rumburk niektoré programy z Violy, ktoré inak boli hrané len v Prahe. Mnohí rumburčania, ktorí prichádzali do Prahy služobne vybavovať, začínali svoj program v Dome slovenskej kultúry. Ich deti, ktoré v Prahe študovali, ma pravidelne navštevovali, či už keď niečo potrebovali, alebo ich zaujímali programy Domu slovenskej kultúry. V roku 1993 som bol požiadaný mestským zastupiteľstvom o slávnostný prejav na akadémii k výročiu Rumburskej vzbury. V roku 1998 som na žiadosť riaditeľa rumburského gymnázia v nemčine prehovoril o česko-nemeckých vzťahoch pri návšteve študentov partnerského gymnázia zo Sebnitz v Nemecku. Som veľmi hrdý, že v súčasnej dobe je starostom Rumburku člen filatelistického krúžku, ktorý som kedysi viedol, pán Jan Sembdner.

Ešte jednu vec by som chcel poznamenať, aj keď sa mi o tom skutočne ťažko píše. V roku 1997 som v archíve ministerstva vnútra v Pardubicích našiel signálny zväzok číslo 20 631 s krycím menom BARON, ktorý bol určený k ďalšiemu rozpracovaniu na I. odb. X. Správy SNB Praha cestou SV SEO Ústí nad Labem, ktorého som bol "objektom". Starší referent I. odd. II. odboru Správy Státní bezpečnosti Ústí nad Labem kpt. Karel Fryc v ňom predkladal 549, slovom päťsto štyridsať deväť strán, ktoré na mňa zhromaždil v rokoch 1981–1985, vzhľadom k spoločenskej nebezpečnosti mojej osoby. Napriek všetkému, čo som svojou prácou v Rumburku urobil, sa ma snažil nielen v Rumburku, ale i ďalej do budúcnosti likvidovať. Nespomínam výsluchy, ktoré som musel v rokoch 1973–1978 absolvovať. Človek musel mať v sebe veľa sebadôvery a presvedčenia o správnosti svojho konania, aby si uchoval ľudskú dôstojnosť a morálnu integritu. Nehovorím o prebdených a bezosných nociach, kedy som často nevedel, čo príde s ránom. Július Fučík napísal v Reportáži spod šibenice, že "nebolo bezmenných hrdinov". Ja k tomu dodávam, že tiež nebolo bezmenných príslušníkov štátnej bezpečnosti. Prosím každého, kto si dosiaľ túto štúdiu prečítal, aby si zapamätal meno kapitána Karla Fryca, aby jeho meno neupadlo do zabudnutia a aj jeho deti a jeho vnuci sa hanbili za to, ako sa snažil zmariť moju existenciu. Osobnej zodpovednosti a viny, individuálnej miery horlivosti a príčinnosti ho nezbaví nikto.

Potom prišiel november 1989 so všetkými politickými a spoločenskými zmenami. Videl som všade svietiť tisíc slnc na modrom nebi. Začala kvalitatívne nová situácia aj vo vzťahu k iným krajinám. Zrazu bolo možné založiť spoločnosti priateľov jednotlivých krajín. Dovtedajšia Československá spoločnosť pre medzinárodné styky mala síce pre niektoré krajiny vytvorené výbory, ale napríklad vo Výbore československo-mongolského priateľstva nebol členom žiaden československý mongolista. Zloženie výboru bolo striktné obmedzené a jeho členmi sa stali hlavne vedúci pracovníci rôznych inštitúcií, ústavov, podnikov, ktorí boli menovaní a schvaľovaní politickými orgánmi. V tej dobe som už pracoval v Dome slovenskej kultúry a mnohí moji priatelia-orientalisti využili možnosti konať zakladajúce zhromaždenia a aj niektoré svoje programy na jeho pôde. Dňa 27. júna 1990 bola založená dobrovoľná, nevládna a nezisková organizácia Spoločnosť priateľov Mongolska. Jej predsedom sa stal dr.

Jiří Šíma, ktorý ju inicioval a behom krátkej doby bol vymenovaný za veľvyslanca Českej a Slovenskej federatívnej republiky v Ulánbátare. Ja som bol zvolený do funkcie podpredsedu Spoločnosti a od tej doby až doteraz zastávam rôzne funkcie vo výbore. Poslaním Spoločnosti priateľov Mongolska (ďalej SPM) je rozvíjať neformálne priateľské vzťahy s Mongolskom, prispievať k poznávaniu tejto zemepisne vzdialenej krajiny a prostredníctvom mongolských partnerov (Spoločnosť česko-slovensko-mongolského priateľstva, Asociácie mongolských absolventov českých a slovenských škôl) naopak propagovať Českú a Slovenskú republiku v Mongolsku. Spoločnosť priateľov Mongolska sa snaží poznávať a rozvíjať vzťahy tiež s príslušníkmi mongolských národov žijúcich i v iných krajinách. Jej členmi sú ľudia českej, slovenskej, mongolskej, kazašskej, burjatskej, ale i ruskej, poľskej a nemeckej národnosti. Sú medzi nimi ľudia najrôznejších profesií, vedci i robotníci, študenti i podnikatelia, geológovia i cestovatelia. Väčšina z nich Mongolsko poznala ako odborníci, montéri, vedúci pracovných kolektívov na výstavbe mongolského priemyslu i poľnohospodárstva, alebo ako turisti či diplomati. V súčasnej dobe má SPM skoro 250 individuálnych členov a šesť kolektívnych členov. Pre svojich členov, partnerov a ďalších záujemcov v Českej republike i v Mongolsku vydáva SPM štyrikrát do roka informačný bulletin. Vedľa informácií o Mongolsku poriada SPM prednášky a besedy o tejto krajine a o jej tradíciách, zvykoch i o aktuálnom dianí, sprevádzané filmami alebo diapozitívmi. Tradičné sú stretnutia členov a priaznivcov SPM a verejnosti pri akciách zvaných JURTA + príslušný rok. Prvý rok sa JURTA uskutočnila v roku 1992 v Prahe. Ďalej sa konala v Prosiměřicích u Znojma, Přelouči, Příbrami, Liptovskom Mikuláši, Plzni, Poděbradoch a v Chlume u Třeboně. Od roku 1994 organizuje SPM každý rok výmenný pobyt našich detí v Mongolsku a mongolských detí u nás. Od roku 1997 zájazdy detí i dospelých do Mongolska.

Ešte pár slov pre čitateľa, čo to vlastne jurta je. Podľa dr. Šímu v žiadnom, ani najväčšom mongolskom slovníku nenájdeme slovo jurta. V povedomí väčšiny Európanov však prežíva predstava, že ide o mongolské slovo. Je to omyl, pretože slovo jurta pochádza zo stredoázijských turkických jazykov a má oveľa širší obsah. V mongolčine sa príbytku kočovníkov hovorí od pradávna ger, presnejšie esgi ger (plstená jurta), alebo mongol ger (mongolská jurta). Slovo jurta sa dostalo do českého kontextu už v 19. storočí prostredníctvom ruštiny a z jeho vzniklo i české jurtovište, čo je skupina niekoľkých spoločne kočujúcich jurt. Mongolské ger paralelne znamená aj domov, byt, bývanie, gerín edzen znamená pán domu. Od slova ger je ešte odvodené gergí, manželka, žena, gazdiná, čo by mohlo ukazovať na dávne časy, keď v čele jurty stála žena matky. Sloveso gerlech znamená brat sa, ženiť sa, vydávať, spojenie ger бүл rodina.

Časy eufórie veľmi rýchlo pominuli. Nezodpovední politici na českej a slovenskej strane rozdelili Československo a miesto nových možností vo vzťahu k Mongolsku nastal úpadok. Nová zahraničná politika Českej republiky vedená ministrom Jozefom Zielencom postupovala naprosto diletantsky. Rozhodnutím Klausovej vlády bolo v roku 1993 zrušené veľvyslanectvo v Ulánbátare (bolo obnovené až za súčasnej sociálnodemokratickej vlády, koncom mája 1999). O našej naprostej nevychovanosti, priam hulvátstve svedčí aj táto skutočnosť: z Prahy v roku 1996 odchádzal posledný mongolský veľvyslanec pán Njama (lebo Mongolská republika svoje veľvyslanectvo v Prahe nezrušila, aj keď s rozhodnutím Černínskeho paláca nesúhlasila. Po odchode veľvyslanca Njamu znížila jeho vedenie na úroveň diplomata vo funkcii tajomníka). Pri rozlúčkovej návšteve veľvyslanca Njamu prijal len subalterný úradník českého ministerstva zahraničných vecí. Pán Njama bol po rozdelení Československa akreditovaný aj pre Slovensko. Tam sa s ním pri ukončení diplomatickej misie rozlúčil prezident Michal Kováč. Česká republika mala potom len jediného diplomatického pracovníka so sídlom v Ulánbátare, ktorý zastával funkciu druhého tajomníka

a konzula a ako taký podliehal českému veľvyslanectvu v Pekingu. Nevie, kto mohol na takú neuveriteľnú hlúposť prísť, ale kto to rozhodol, určite nevedel nič o historických vzťahoch medzi Čínou a Mongolskom. Akákoľvek paralela s poukazom na stredoeurópske pomery by v tomto prípade bola pritiahnutá za uši. Na to môžem povedať len mongolské príslovie: “Keď zabučí jedna krava, zabučí celé stádo.”

Od roku 1994 Spoločnosť priateľov Mongolska upozorňovala príslušné úrady a burcovala proti tejto nespravodlivosti púšťať osvedčených priateľov v prospech krátkodobých momentálnych výhod. Aj keď nepodarená hospodárska transformácia Klausových vlád krajinu ochudobnila, myslel som si, že až tak chudobná Česká republika zase nie je, aby nemala prostriedky na udržiavanie malého veľvyslanectva v krajine, kde mala takú pozíciu, o akej som sa už niekoľkokrát predtým zmienil. Keď dokonca aj chudobnejšie Bulharsko alebo Maďarsko si veľvyslanectvá udržali. Sám som z poverenia Spoločnosti nie raz intervenoval osobne aj písomne u členov poslaneckej snemovne a na ministerstve zahraničných vecí. Často som to bol ja, kto z poverenia k výročného zhromaždenia Spoločnosti priateľov Mongolska štylizoval listy na ministerstvo zahraničných vecí, v prospech zmeny takéhoto stavu. Vysvetľovali sme krátkozrakosť rozhodnutia Klausovej vlády a výhody spolupráce s mongolskými hospodárskymi subjektami. Ako krédo som si vzal slová Sun Mei-ling (pani Čankajšková): “Často venujem sto percent úsilia, aby som dosiahla percento výsledku!” Ale za Klausových kabinetov situácia bola nepriečhodná. Keď vo svojej bohorovnosti zmrazili vzťahy višegrádskej štvorky, a to sú naši najbližší susedia, kde by ich potom zaujímalo nejaké Mongolsko! Zmena k lepšiemu sa začala rysovať až za krátky čas Tošovského kabinetu. Minister zahraničných vecí Jaroslav Šedivý prvýkrát odpovedal na list, v ktorom sme upozorňovali na nutnosť iného prístupu k Mongolsku a generálny tajomník politickej sekcie ministerstva prijal zástupcov Spoločnosti na informatívny rozhovor. Treba tiež uviesť, že len záujmová skupina členov poslaneckej snemovne vedená poslankyňou dr. Zuzkou Rujbrovou sa zaujímala o Mongolsko a v posledných rokoch táto skupina zaštitila niektoré akcie (tlačovú besedu a stretnutie vedenia Spoločnosti a členov parlamentnej skupiny v budove poslaneckej snemovni k výročiu nadviazania diplomatických stykov, účasť na akcii Jurta v Poděbradoch etc.). Ale ako som uviedol, k zásadnej zmene došlo až v máji 1999, rozhodnutím českej vlády znovu povýšiť diplomatické zastúpenie na úrovni veľvyslanectva, menovaním charge d’affaires Českej republiky v Mongolsku a návštevou českého ministra zahraničných vecí v Ulánbátare. Vyvrcholenie zmeny potvrdila návšteva mongolského prezidenta Nacagína Bagabandiho v decembri 1999, ktorý s početným sprievodom mongolských politikov, podnikateľov a novinárov navštívil Českú republiku.

K aktuálnej situácii Mongolov v Českej republike: Menší počet mongolských občanov, prevažne ženy sa vydali v Československu, Českej republike, v Slovenskej republike, alebo v Mongolsku za českých, alebo slovenských štátnych príslušníkov a usadili sa v strednej Európe natrvalo. Prvé zmiešané manželstvá boli uzatvorené už v 60. rokoch, aj keď menšia časť z nich sa z najrôznejších dôvodov postupne rozpadla. (U žien často po určitom období nastala túžba po vlasti. Najprv sem prichádzali na návštevu príbuzní, potom priatelia. Málokto z tunajších muž mal však trpezlivosť to potom vydržať.) Podľa neúplných údajov bolo dosiaľ uzavretých asi päťdesiat zmiešaných česko-mongolských a slovensko-mongolských manželstiev. Niektorí Mongolovia sa už stali štátnymi príslušníkmi Českej republiky alebo Slovenska, iní o to usilujú.

Od 1. januára 1999 platí pre občanov Mongolska pri udeľovaní víz zvláštny vízový režim, ktorý vyžaduje pozvanie overené policajným orgánom a spätnú letenku. Mongoli dostávajú vízum pracovné, pobytové alebo turistické. Hlavným dôvodom súkromného

cestovania Mongolov do Českej republiky a na Slovensko sa stalo podnikanie, obchodovanie a hľadanie zamestnania. V Českej republike je v porovnaní s Mongolskom vysoká životná úroveň a preto sem prichádzajú Mongoli za prácou. Mongolskú kolóniu v Českej republike tvorí dnes podľa neoficiálnych údajov asi 2000 občanov. Len malá časť z nich má trvalý pobyt (väčšinou sú to rodinní príslušníci zmiešaných manželstiev – okolo 500). Ďalší buď získali, alebo usilujú o dlhodobý alebo krátkodobý pobyt odôvodnený manželstvom, štúdiom alebo zamestnaním. V poslednom čase sa rozširuje počet žiadostí o politický azyl. Príčina toho je skutočnosť, že Mongoli nepoznajú naše zákony. Mnohí Mongoli, pretože o tom nevedeli, nemajú vystavené pracovné vízum, prichádzajú na turistické vízum, nájdu si vďaka svojim priateľom zamestnanie, ale nepostarajú sa už o predĺženie víza. Žiadosťou o politický azyl si len dočasne predlžujú pobyt na našom území.

Aké sú dôvody, ktoré v žiadosti o azyl uvádzajú? Prvoradé sú ekonomické dôvody, rozdiely v životnej úrovni, možnosť pracovať v Českej republike. V Mongolsku bolo v roku 2001 registrovaných 148 000 nezamestnaných. Tento argument ale na udelenie azylu nestačí.

Ďalej sú to náboženské dôvody, ktoré sú zväčša fiktívne. Vydávajú sa za kresťanov, ktorí sú vraj prenasledovaní, lebo štátne náboženstvo v Mongolsku je budhizmus. Keď s nimi o tom hovoríte, pridete hneď na to, že o katolíckom náboženstve a o kresťanstve ako takom nič nevedia. V súčasnej dobe je v Mongolsku zaregistrovaných celkom 180 náboženských organizácií. Polovica obyvateľstva sa hlási k lamaistickému náboženstvu. Mládež údajne priťahuje kresťanstvo. V Mongolsku je asi sto budhistických kláštorov.

Tretí najnovší dôvod je politická zmena, lebo po ostatných voľbách v Mongolsku prišla k moci po demokratickej vláde vláda postkomunistická. Prosím, nie je možné na pojem “demokracia” a “postkomunizmus” vzťahovať u nás bežné chápanie. Ďalší dôvod žiadostí o azyl je ten, že žiadatelia sú údajne čínskeho pôvodu a preto sú údajne v Mongolsku perzekvovaní. Pričom si vôbec neuvedomujú, že získaním azylu by vlastne spálili všetky mosty k rodnej krajine. Všetkému tomu by sa dalo predísť pri znalosti českých predpisov a vybavení pracovného víza. Práca je hlavný dôvod, ako som už uviedol, pre ktorý tu chce väčšina Mongolov zostať. V prípade, že sa do budúcnosti uvažuje aj s určitým počtom Mongolov žijúcich v Českej republike, je treba niektorým problémom predísť skôr, než nastanú. Mongoli tu pracujú väčšinou v súkromných firmách, len menšia časť je v štátnych podnikoch. Niektorí podnikatelia uprednostňujú mongolských zamestnancov pred napríklad ukrajinskými aj preto, že im menej platia. U Mongolov v Čechách sa často prejavuje ich kočovnícky pôvod, v Mongolsku dosiaľ kočuje takmer štyridsať percent všetkých obyvateľov. Často prechádzajú z miesta na miesto. Dozvedia sa od svojich priateľov, lebo vzťahy sú medzi nimi veľmi súdržné, že niekde inde dostanú vyššiu mzdu a tak bez toho, aby čokoľvek s majiteľmi podnikov, v ktorých pracujú, ktorí im dali príslub zamestnania potrebný k získaniu víza dohovorili, utečú. Nastáva situácia, že fabrika potažne ich majiteľ, ktorý si ich pozve, vybaví im ročné vízum, keď utečú, nemá možnosť ich už nijak ovplyvniť. Pracovná doba, alebo niektoré predpisy sú im veľmi vzdialené. Napríklad Mongoli nie sú zvyklí na pásovú výrobu. Často ich platia za úkolovú a nie hodinovú mzdu. Nebezpečie u niektorých mužov je, že začnú piť. Ženy sú veľmi pracovité a často, keď už nemajú možnosť, ako tu zostať legálne, sa schovávajú u Vietnamcov a celé hodiny im za smiešny groš šijú. Inak Mongoli sú veľmi obľúbení nielen pre svoju družnú povahu, ale aj pre “mongolčloch”, čo znamená poradiť si po mongolsky. Sú neobyčajne vynaliezaví v rôznych komplikovaných situáciách. Zamestnávateľia, ale aj kolegovia ich majú v obľube, lebo sú kľudní, vyrovnaní, slušní, vďační za všetko, ochotní. Na druhej strane nepoznajú žiadne ponáhľanie, zhon, netrpia depresiami, nemajú stres, nie sú náladoví. Problémy, ktoré sa objavujú, je treba

vyriešiť. Najlepšie pomocou niekoho, kto pozná mongolskú povahu, krajinu, naše pomery, popri tom ovláda mongolčinu a má ich dôveru. Podľa môjho názoru je najvhodnejšia osoba dr. Jiří Šíma, posledný federálny veľvyslanec v Ulánbátare, čestný predseda Spoločnosti priateľov Mongolska a organizátor Klubu přátel Asie Pražská jurta, ku ktorej sa ešte dostanem.

Len niekoľko jednotlivcov z Mongolov v Českej republike má vlastné firmy, alebo sú na voľnej nohe. Zároveň asi päťdesiat študentov a aspirantov študuje na českých školách. Väčšina má české vládne štipendiá, ale vzrastá počet študentov na stredných a vysokých školách najmä technického zamerania, ktorí študujú za vlastné finančné prostriedky. Tiež sa stáva, že študenti prechádzajú z jednej školy či oboru na druhý, nedokončujú štúdiá, zamestnávajú sa tu a následne prichádzajú o legálny pobyt.

Podľa stanov Spoločnosti priateľov Mongolska sa môžu tiež Mongoli v Českej republike a na Slovensku stať členmi Spoločnosti a podieľať sa aktívne na práci tejto významnej nevládnej organizácie. Spoločnosť priateľov Mongolska organizuje v spolupráci s Klubom přátel Asie Pražská jurta a mongolským veľvyslanectvom od roku 1990 každý rok stretnutie členov a priaznivcov nazvané Jurta striedavo v rôznych miestach Čiech, Moravy a Slovenska. Od roku 1997 majú mongolskí občania v Českej republike možnosť zúčastniť sa aj športových súťaží o putovný pohár Spoločnosti priateľov Mongolska.

Záujem mongolských občanov v Českej republike o vytvorenie Sdružení mongolských občanov sa zatiaľ neuskutočnil.

Veľmi významnú funkciu hraje aj Klub přátel Asie Pražská jurta, založený v roku 1995, ktorý vedie dr. Jiří Šíma. Jej hlavným cieľom je napomáhať všestrannému vzájomnému poznávaniu, chápaniu, úcte a tolerancii medzi občanmi Českej republiky a občanmi východnej Ázie, ktorí reprezentujú rôzne kultúry a kultúrne hodnoty. Snahou Pražskej jurty je všestranná podpora rozvíjania kultúrnych ekonomických a politických vzťahov medzi Českou republikou a štátmi uvedeného regiónu.

V prípade, že sa bude pokračovať v ďalšom zvyšovaní počtu pracovníkov z Mongolskej republiky v Českej republike, je treba, aby sa podnety tejto štúdie stali predmetom úvahy príslušného úradu.